SÖZLÜK

A

Adi Granth: Sihlerin kutsal kitabı.

aforoz: Hristiyanlıkta bir kişiyi bağlı bulunduğu kiliseden atma veya dinden çıkarma.

ahit: Sözleşme, antlaşma, mukavele.

Ahit Sandığı: Hz. Musa'ya inen ilahi vahyin yazılı olduğu levhaları saklamak için yapılan sandık.

Ahura Mazda: Mecusilikte iyilik tanrısı.

Altın Tapınak: Beşinci Sih Gurusu Aryan Dev tarafından Amritsar'da yaptırılan kutsal mabed.

amida: Kıyam. Yahudi ayinlerinde, cemaat hâlinde ve ayakta okunan ana dua.

Amritsar: Sihlerin kutsal şehri.

Angra Mainyu: bk. Ehrimen.

Arius: İznik Konsili (325 yılında) sırasında Hz. İsa'nın (as) tanrı olmadığını ve yaratılmış beşer olduğunu savunan kişi.

armagedon: Yahudi ve Hristiyanlığa göre iyilik (Mesih) ve kötülük (Deccal) taraftarları arasında dünyanın sonuna doğru gerçekleşecek savaş ve savaşın yapılacağı yer.

Arz-ı Mevud: Yahudi düşüncesinde, Tanrı Yehova'nın Yahudilere vermeyi vaat ettiği topraklar.

Aşoka: MÖ 273-236 yıllarında yaşamış Maurya kralının ismi olup Budizm'in evrensel bir din olmasında önemli role sahip olan kral.

ataş bahram/ vahram: Mecusilikte kutsal olarak kabul edilen ateş.

Athanasius: İznik Konsili (325) sırasında Hz. İsa'nın yaratılmamış ve tanrı olduğunu savunan kişi.

avatara: Hindu geleneğinde Tanrı'nın inkarnasyonu ya da çeşitli varlıklar şeklinde bedenleşmesi, tören.

Avesta: Mecusilerin kutsal kitabı.

ayin: Dinî merasim, tören.

aziz: Hristiyan geleneğinde kilise tarihinde önemli bir yere sahip olan ermiş kişi.

B - C - Ç

Bet Hamikdaş: Yahudilerce, Hz. Süleyman tarafından yaptırılan Süleyman Mabedi'ne verilen ad.

bhakti: Hindu geleneğinde tanrıya teslim olma.

boodhisattva: Budizm'de başkalarını acı ve sıkıntılardan kurtarmak için mutlak hikmet ve merhamete ulaşmaya yemin eden ideal kişi.

Brahman: Hint geleneğinde mutlak ruh, yaratıcı ilke.

brahmana: Hint geleneğinde mensur biçimde kaleme alınmış olan kutsal metinler.

Brahminler: Hint kastları arasında din adamlarından oluşan en üst sınıf.

Budda: Aydınlanmış anlamına gelen bir terim olup Budistlerin, Siddharta'ya verdikleri isim.

D

Dahme: Mecusilikte bir kişi öldüğünde cesedinin konulduğu yerleşim alanlarından uzak ve yüksek bir tepede inşa edilmiş mekân.

diacon: Hristiyanlıkta rahip yardımcısına verilen isim.

diaspora: Yahudilerin genellikle tutsaklık, sürgün ve bazen de seyahat gibi nedenlerle Filistin bölgesinden ayrılarak başka bölgelerde yaşamaları.

diofizit: Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın (as) tabiatı hakkındaki tartışmalarda Hz. İsa'da (as) iki tane tabiatın birbirine birleşmeden ve karışmadan aynı anda bulunduğunu savunan görüş. En önemli temsilcileri Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliseleridir.

diyakoz: Papaz yardımcısı.

doktrin: Öğreti. Toplumda herhangi bir alanda çığır açan bir düşünce adamının ortaya koyduğu görüşler, ilkeler bütünü.

düalizm: Birbirine indirgenemeyen iki prensibin veya iki cevherin varlığına inanç, iyiliği ve kötülüğü temsil eden ikili bir tanrı inancı, ikicilik.

E

Easter: bk. Paskalya.

edyan: Din kelimesinin çoğulu, dinler.

Ehlikitap: Kitap ehli veya kendilerine kitap indirilenler.

Ehrimen: Mecusilikte kötülük tanrısına verilen isim.

ekümeniklik: Sözlük anlamı "evrensel" olup bütün Hristiyanların, birleşmelerini amaçlayan söylem.

endüljans: Hristiyanlıkta günah itirafına bağlı olarak kilise tarafından verilen af belgesi.

esatir: Tarih öncesi tanrıların efsaneli serüvenlerini anlatan ve bir topluluğun duygularını, anlayışlarını ve özlemlerini göstermesi bakımından değeri olan hikâyeler, mitoloji, Kur'an'ı Kerim'e göre "eskilerin masalları" (esâtiru'l-evvelin).

Eski Ahit: Kitab-ı Mukaddes'in hem Yahudiler hem de Hristiyanlarca kutsal kabul edilen külliyatına verilen isim.

Evharistiya: Hristiyanlığa göre Hz. İsa'nın havarileriyle yediği son akşam yemeği anısına yapılan ayin.

F

felah: Kurtuluş, zafer, selamet. Allah'ın(cc) affını ve bağışını kazanmadır. Kişinin dinî ve ahlaki yükümlülüklerini yerine getirmesinin sonuncunda dünyada elde edeceği başarı ve mutlulukla, ahirette ulaşacağı ebedi kurtuluştur.

fenomen: Somut, algılanabilir ve gözlenebilir nesne veya olay.

Ferisilik: Hz. İsa zamanında var olan bir Yahudi mezhebi.

Fısıh: İsrailoğulları'nın Musa Peygamber önderliğinde Mısır'dan çıkışı anısına kutlanan ve sekiz gün süreyle mayasız ekmek yenilen bayram. Mayasız Ekmek Bayramı olarak da bilinir.

fıtrat: Yaradılış, hilkat, insanın doğuştan sahip olduğu ahlak, huy, karakter, tabiat.

Filioque: "... ve oğul" anlamına gelip 1054'te Katolikler ile Ortodoksların birbirlerini aforoz etmesine sebep olan terim. Katolikler, amentüye bu terimi ekleyerek Kutsal Ruh'un, sadece Baba'dan değil Oğul'dan da çıktığına inanırlar.

G - Ğ

Gathalar: Mecusilikte Avesta'nın içinde bizzat Zerdüşt'e ait olduğuna inanılan bölüme (ilahilere) verilen isim.

gentile: Yahudi olmayanlara Yahudilerin vermiş olduğu isim.

Gurdvara: Sihlerin ayin yaptıkları mekân.

guru: Sihizm'de ruhani öğretmenlere verilen isim.

H - I

haham: "Bilge, yetenekli kişi" anlamına gelen haham, Yahudilik'te Tanah ve Talmud üzerinde yeterli eğitimi aldıktan sonra belirli bir Yahudi cemaatine ruhani önderlik yapan kişi.

halakha: Yahudi hukuk öğretisi.

halef: Sonradan gelen.

havari: Yardımcı, Hz. İsa'nın peygamberliğini kabul edip fikirlerini yaymayı üstüne alan on iki kişiden her biri.

havra: Yahudilerin ibadethanesi.

hulul: Girme, sinme, tenasüh inancına göre ruhun bir bedenden çıktıktan sonra başka bedene girmesi.

Hürmüz: bk. Ahura Mazda.

İ - J

ikon: Aziz veya şehitlerin kiliselerde bulunan suret ve heykelleri.

İncil: MS 70-110 yılları arasında derlenen ve Hz. İsa'nın sözleri ve fiilleri hakkında sonraki dönemde yaşamış inananların bir araya getirdikleri metinler. İslam inancı söz konusu olduğunda ise İncil, Hz. İsa'ya Allah'ın (cc) vahyettiği kutsal kitap.

inkarnasyon: Çeşitli tanrısal varlıkların maddi varlıklar şeklinde bedenleşmesi, tenleşme ya da hulul etmesi.

Junzi: Konfüçyanizm'de beyefendi anlamında bir kelime.

K - L

Kakkas veya Beş K: Her Sihin, günlük yaşamında üstlerinde bulunması gereken obje ve semboller.

kardinal: Yüksek rütbeli katolik rahibi, papayı seçen, danışmanlığını yapan başpapazlardan her biri.

karma: Hinduizm'de insanların geçmişte yaptıkları davranışların bir sonraki hayatlarını etkileyeceği görüşü.

Katoğikos/ Katolikas: Ermeni Kilisenin en üst ruhani lider.

Khalsa Teşkilatı: Sihizm'de onuncu Guru Gobind Sing tarafından kurulan, askeri, siyasi ve dinî bir teşkilat.

kilise: Hristiyanlığın her bir ekolünü ifade eden terim, Hristiyanların ayin mekânı.

Kippa: Erkeklerin ayin yaparken ve Tevrat çalışırken başlarına örttükleri küçük takke biçiminde başlık.

Kitab-ı Mukaddes: Ahd-i Atik (Eski Ahit) ve Ahd-i Cedit'in (Yeni Ahit) birleşiminden oluşan Hristiyan Kutsal Kitap külliyatı.

Kitabu'l-Akdes: Bahailiğin kutsal kitabı.

komünyon: bk. Evharistiya.

konsil: Çeşitli dinî geleneklerde (özellikle Hristiyanlık ve Budizm'de) inanç esasları ve ibadetler gibi konulardaki sorunları görüşmek ve karara varmak üzere üst düzey din adamlarının katıldığı toplantı.

koşer: Yahudilerin yiyeceklerindeki helal haram hususları.

kutsal ruh: Hristiyan ilahiyatında teslisin üçüncü unsuru. Onun, baba ve oğuldan farklı fakat aynı cevherde ezelî ve ebedî tanrısal varlık olduğuna inanılması.

Kutsi/ Kusti: Mecusilikte ergenlik yaşı olarak kabul edilen on beş yaşından sonra herkesin taktığı kuşak.

lent: Hristiyanlıkta Paskalya öncesinde bugüne hazırlık olarak kırk günlük dua ve oruç günleri.

M - N

manastır: Hristiyanlık ve Budizm gibi dinsel geleneklerde keşişlerin sıkı bir disiplin içinde topluca yaşadıkları mekân.

meditasyon: Bir düşünce karşısında kendinden geçercesine sessiz bir coşkuya dalma, Doğu dinsel geleneklerinde zihni denetleme, arınma tekniği.

Menora: Yahudilikte bir sembol. Yedi kollu şamdan.

Mezuza: Yahudilerin evlerinin giriş kapısının sağ pervazına yerleştirdikleri, içinde Tevrat'tan bölümlerin yazılı olduğu kâğıtların yer aldığı tahta veya metal kutucuk.

Miafizit: Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın tabiatı hakkındaki tartışmalarda Hz. İsa'da hem tanrısal hem de insani tabiatın birleşerek yeni bir tabiat (miafizit) oluşturduğunu savunan görüş. En önemli temsilcileri; Süryani, Ermeni, Kıpti, Etiyopya kiliseleridir.

milel ve nihal: İslami literatürde dinler ve mezhepler tarihiyle ilgili eserlerin ortak adı.

misyonerlik: Bir dinin özellikle Hristiyanlık ve Budizm gibi dinlerin yayılması için yapılan sistematik faaliyetler.

Monofizit: Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın tabiatı hakkındaki tartışmalarda Hz. İsa'daki insani tabiatın tanrısal tabiat altında yok olduğunu savunan görüş. En önemli temsilcisi Euthyces'tir.

muharref: Tahrif edilmiş, aslı bozulmuş, Allah (cc) tarafından gönderildiği gibi korunmayan dinler için kullanılan kavram.

mühtedi: İhtida eden, doğru yola giren. Müslüman değilken iman edip İslam dinini kabul eden ve bu dinin kurallarını içtenlikle yaşayan kimse.

müntesip: Bir yere, birine bağlanmış, kapılanmış, intisap etmiş olan, ilgisi bulunan, ilgili.

münzevi: Dinî amaçlarla topluluktan kaçan, yalnız başına kalmayı seven, inzivaya çekilen.

Nanak: Sihizm'in kurucusu.

nibbana: Pali dilinde bir terim olup Budistlerin, ebedî olan bu dünyaya gelme döngüsü olarak anlaşılan samsara çarkından çıkma inancı.

Nirvana: Budizm'de karmadan kurtuluş, ıstıraplardan ve sıkıntılardan kurtularak mutlak huzur hâl.

Noel: Hz. İsa'nın doğumu anısına kutlanılan gün.

O - Ö

Om: Hinduizm'de kutsal hece.

Otonom Kilise: Ortodoks Kilisesinde kilise içi meselelerde bağımsız olmakla birlikte diğer hususlarda bir Otosefal (tam bağımsız) kiliseye bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren kiliseler.

Otosefal: Ortodoks Kilisesinde hem kilise içi hem de kilise dışı hususlarda tamamen bağımsız olan kiliselere denir.

P

pagan: Putperest. Çok tanrılı dinden olan (kimse).

papa: Katoliklerin en üst ruhani lideri.

Papa Eftim: Türk Ortodoks Kilisesinin kurucusu.

Paskalya: Hristiyanlığa göre Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten üç gün sonra ölümden dirilmesi anısına kutlanılan gün, Easter.

patrik: Hristiyanlıkta Ortodoks Kilisesi gibi doğu kiliselerinin başında bulunan en üst ruhani lider.

Pentekost: Hristiyanlıkta Paskalya'dan elli gün sonra Kutsal Ruh'un havarilere inişi anısına kutlanılan bayram.

Petrus: Hristiyan dinî geleneğinde "havarilerin prensi" diye adlandırılan havari.

piskopos: Başpapaz, bir piskoposluk bölgesinde baş piskopostan sonra gelen papaz.

Puja: Hinduizm'de evlerde tanrısal varlıkları sembolize eden heykellerin önünde yapılan ibadet.

R

rabbi: Yahudilikte din bilginlerine verilen isim.

reenkarnasyon: Ölen kişinin ruhunun -tekâmül için- sadece insan bedenine geçmesi inancı.

Ren: Konfüçyanizm'de insanlık erdemi. Bütün erdemleri kendisinde barındıran mükemmel insan.

Rişi: Hindu geleneğinde vahiy ürünü kutsal metinleri derleyen azizler.

ritüel: Ayin, ibadet.

riyazet: Nefsin isteklerini kırma, uzlet.

Roş-Haşana: Yahudi takviminde yılbaşı.

ruhani: Din ve mezhep işlerini ele alan, bunlarla ilgili bulunan, ruhla ilgili, dinle ilgili, dinî bir havası olan, manevi, cismani karşıtı.

S - Ş

Sabiîler: Sabiîlik dinine mensup olanlar. Güney Irak'ta Fırat ve Dicle'nin birleştiği bölgede yaşayan topluluk.

sakrament: Hristiyanlıkta inancın göstergesi olarak yapılan düzenli ayin.

salah: İyi olmak, iyi hal üzere bulunmak, istikamet üzere olmak. Allah'ın(cc) emrettiği, razı olduğu, hayırlı, yararlı ve mutedil her şeydir. İnsanın; ifrat ve tefritten uzak, itidal, istikamet ve güzel bir hal üzere bulunması, iman edip emir ve yasaklara uyması, isyan, aşırılık ve bozgunculuktan kaçmasıdır.

samsara: Ruh göçü. Hint düşüncesinde, ruhun sürekli bedenden bedene geçmesi döngüsü.

Sangha: Budist rahip teşkilatı.

Saoşyant: Mecusilikte zamanın sonuna doğru bakireden doğarak geleceğine inanılan kurtarıcı.

sati: Hindu geleneğinde dul kadınların yakılması.

Sessizlik Kulesi: bk. Dahme.

Simha Tora: Yahudi kutsal kitabı Tora'nın hatim bayramı.

sinagog: Yahudilikte ibadet yeri. Türkçede "havra" olarak isimlendirilir.

Sruti: Hizduizm'de vahiy ve ilhama dayalı olduğu düşünülen kutsal metinler.

sudur: İlahi varlıktan çıkmak ya da zuhur etmek.

Sukot: İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıktıktan sonra kırk yıl çölde dolaşmalarının anısına kutlanan bir bayram.

Svastika: Hinduizm'de mutluluk ve şans getirdiğine inanılan uğurlu sembol.

Şabat: İsrâiloğulları'na bazı işleri yapmanın yasaklandığı gün, Yahudi kutsal günü. Yahudilerin cuma gün batımından cumartesi gün batımına kadar süren haftalık dinlenme gününü ifade eder.

Şavuot: Yahudilikte Tevrat'ın Sina'da İsrailoğulları'na indirilmesi anısına kutlanan bir bayram.

T

Tallit: Yahudilikte ibadette kullanılan kenarları saçaklı, üzerinde Tevrat'tan bölümler yazılı dua şalı.

Talmut: Yahudi kutsal kitabı Tanah'ın tefsirine verilen isim.

Tanah: Yahudilerin kendi kutsal kitaplarına verdikleri isim.

Tao: Taoizm'de yaratıcı prensip.

tarik: Sihizm'de Akhand Yolu olarak da adlandırılan ve Adi Granth'ın kesintisiz olarak 48 saat içinde ölüm, doğum, evlilik gibi sebeplerle baştan sona okunması.

Tefilin: Yahudilikte Şabat ve bayram günleri hariç sabah ibadetinde kola ve alna bağlanan, içinde Tevrat'tan pasajların bulunduğu, dört köşe iki küçük deri kutucuk.

tenasüh: Ölen kişinin ruhunun -ödül veya ceza olarak- bir başka insan, hayvan, böcek, bitki veya cansız varlıklara geçmesi.

Teslis: Hristiyanlıkta, Tanrı'nın üç kişilikte, yani baba, oğul ve kutsal ruhta tezahür etmesine dayalı temel inanç.

Theotokos: Hristiyanlıkta Hz. Meryem'in "tanrı annesi" olduğu şeklindeki inanca verilen isim.

Tien: Konfüçyanizm'de yüce varlık ve tabiatı düzenleyen güç.

Tripitaka: Üç sepet anlamına gelip Pali dilinde yazılan Budist kutsal metin külliyatı.

U - Ü - V - Y - Z

Upanayana: Hizduizm'de erkek çocuklar için düzenlenen dine giriş töreni.

vaftiz: Hristiyanlıkta dine giriş ve asli günahtan kurtuluş için uygulanan ayin.

Vihara: Budist dinî yapıları için kullanılan ve tapınak, manastır, türbe anlamına gelen ibadet mekânları.

wu wei: Eylemsizlik. Mutluluğun kaynağı tabiatta eylemsizlik ve mevcutla yetinip olana razı olmak.

Yeni Ahit: Kitab-ı Mukaddes'in ikinci bölümü olup yalnızca Hristiyanlarca kutsal kabul edilen 27 kitaplık külliyat.

yeni dinî akımlar: 1970'lerden itibaren yeni bir dinî söylem olarak ortaya çıkmış, kendine has dinî inanç, felsefe, etik ve tinselliğe sahip hareketler.

yin-yang: Çin dinlerinde görecelilik ilkesi. Yin ve Yang iki zıt ilkeyi temsil eder. Buna göre iyi kötü, doğru yanlış, güzel çirkin, karanlık aydınlık gibi birbirine zıt gibi görünen şeyler, gerçekte birbirinin tamamlayıcısıdır.

yoga: Hinduizm'de bir meditasyon tekniği.

Yom Kippur: Kefaret günü. Yahudi inancında, kişinin bir yıllık kaderinin son şeklinin verilip mühürlendiği gün.

Cevap Anahtarı